

**27 ARALIK 1939 ERZİNCAN DEPREMİ'NİN
SİVAS VE İLÇELERİNE ETKİLERİ****27 DECEMBER 1939 ERZİNCAN EARTHQUAKES EFFECTS OF
SİVAS AND ITS TOWNS***Osman Kubilay GÜL****Özet:**

27 Aralık 1939 tarihinde Erzincan'da meydana gelen deprem, yalnızca Erzincan'ı değil, çevresindeki illeri de etkilemiştir. Sivas merkez ve ilçelerinde can ve mal kaybı oldukça büyük olmuştur. Bu çalışmamızda 1939 depreminin Sivas ve ilçelerine olan etkisini ve Sivas'ın depremde üstlenmiş olduğu rolü açıklamayı hedefledik. Depremin Sivas'ta yaptığı yıkımın haricinde Sivas'ın Erzincan'a yardım için göstermiş olduğu gayretleri arşiv belgeleri ışığında incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Sivas, 1939 Depremi, Erzincan.

Abstract:

The Earthquake of Erzincan in 27th of December in 1939 not only affected Erzincan but also nearby cities. Casualties and destruction in Sivas and its towns is horrific. In this paper our purpose is to explain the role of Sivas in 1939 Earthquake. In edition to the destruction in Sivas by the earthquake, we also try to tell about efforts of Sivas to Erzincan by the help of archive documents.

Key words: Sivas, 1939 Earthquake, Erzincan.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin 1699 Karlofça Antlaşması ile başlayan toprak kayıpları I. Dünya Savaşı ile birlikte Anadolu kapılarına kadar dayanmıştır. O zamana kadar kendi memleketinden çok uzaklarda devleti için mücadele eden Anadolu insanı, artık kendi topraklarını müdafaa etmek zorundadır.

Fakat yakın zamanda cereyan etmiş Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı, Anadolu'da bulunan insan gücünü önemli ölçüde azaltmış vaziyettedir. Çanakkale'de, Kafkasya'da Galiçya'da, Kanal'da Türk kanı hesapsızca aktığı için Anadolu'nun nüfus dengesi tamamen bozulmuştur.

* Dr., Yenişehir Anadolu Lisesi Tarih Öğretmeni – Sivas kubilaygul@gmail.com

Milli Mücadele'nin başladığı yıllarda Anadolu'nun nüfusu 8 milyon olarak kabul edilmekle birlikte, 18-35 yaş arası erkek sayısında büyük bir gedik mevcut olduğunu özellikle belirtmek gerekir¹.

Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanması sonucunda Anadolu'da farklı bir iklim başlamıştır. Anadolu halkı var gücüyle vatanına sarılmış ve onu daha iyi bir yere getirmek için çaba sarf etmeye başlamıştır. Cumhuriyet döneminde başlayan hızlı sanayileşme hamlelerine rağmen halkın büyük çoğunluğu hâlâ ilkel yollarla yaptığı tarımla geçinmektedir. Bu nedenle insan gücü geçim sağlama ve kalkınma çabalarında önemli bir yer tutmaktadır. Fakat savaşlarda kaybedilen insanlara doğal afetler yüzünden yenilerinin de eklendiği dönemler olmuştur.

Cumhuriyet döneminin en büyük ve yıkıcı depremlerinden biri de 27 Aralık 1939 tarihinde Erzincan'da meydana gelmiştir. Deprem, Erzincan'ın neredeyse tamamen yok etmiştir. Bu çalışmamızda 1939 Erzincan depremini ve bu depreminin Sivas'a olan etkileri açıklamaya çalışacağız.

1. Depremin Meydana Gelişi

Erzincan, Kuzey Anadolu Fay hattı üzerinde olması nedeniyle tarihi boyunca pek çok depreme maruz kalmıştır. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Ulusal Deprem İzleme Merkezi'nin verilerine göre bölgede tespit edilebilen ilk büyük deprem deprem 1045 tarihinde gerçekleşmiştir. Daha sonraları 1268, 1458, 21.12.1482, 17.06.1584, 20.05.1890, 21.11.1939 tarihlerinde de ciddi depremler yaşanmıştır². Bu depremler içerisinde gerek şiddeti gerekse can kaybı nedeniyle önemli bir yere sahip olanı da 27.12.1939 depremidir. Ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan deprem, 1939 depremi olarak kabul edilmektedir³. Resmi rakamlar karşılaştırıldığında 1939 depremi 17 Ağustos depreminden daha fazla can kaybına neden olmuştur⁴. Depremde toplam 32.968 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca 116.720 bina da yıkılmıştır⁵. Dünya tarihinde meydana gelen depremler can kayıplarına göre sıralandığında Erzincan depremi, 27. Sırayı almaktadır⁶. Yirminci yüzyıl depremleri göz önüne alındığında ise 8. sıradadır⁷.

¹ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990, s. 25.

² <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/default.htm> (E.T: 28.06.2011).

³ Bülent Özmen, Murat Nurlu, Hüseyin Güler, *Coğrafi Bilgi Sistemi ile Deprem Bölgelerinin İncelenmesi*, Afet İşleri Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1997, s. 42.

⁴ Resmi verilere göre 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen depremde 17840 kişi hayatını kaybetmiştir. ("Orda Kimse Var mı?", Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ağustos 2000.) 1939 depreminde ise bu sayı 32968 kişiye ulaşmıştır.

⁵ <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/default.htm>, E.T 24.03.2011.

⁶ J. Kozak, V. Cermak, *The Illustrated History of Natural Disaster*, Springer Science + Business Media, London, 2010, s. 27.

⁷ Andrew Coburn, Robin Spence, *Earthquake Protection*, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2002, s. 7.

Deprem tam olarak 27 Aralık 1939 tarihinde, sabah 02.00 civarında gerçekleşmiştir. Afetin gerçekleştiği yerden ilk haberi Erzincan'a 14.7 km uzaklıkta olan ve deprem sırasında haberleşmesinin kesilmemiş olduğu anlaşılan Dumanlı İstasyonu memuru Cenana, saat 06.30 da vermiştir. Verdiği bilgilerden kent merkezinin durumu hakkında bilgisi olmadığı anlaşılan Cenana, gece 02.00'de şiddetli bir deprem olduğunu bildirmiştir. Alp-Kemah ve Dumanlı-Erzincan arasındaki demiryolu hattının heyelan ve köprülerdeki çatlaklar yüzünden kapandığı, trenlerin istasyonda bekletildiğini haber vermiştir. Şehrin acil yardıma ihtiyaç olduğu da telgrafa eklenmiştir⁸. Cenana Bey'in verdiği bilgilerin afetten Ankara'nın haberdar olması ve yapılacak yardımların hangi yolla yapılacağına kararlaştırılması açısından hayati önem taşıdığı açıktır. Zira dönemin en önemli ulaşım aracı olan trenin şehre ulaşamayacağını haber verdiği gibi tren yolunun hangi noktalarda kapandığını da bildirerek gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamıştır.

Ankara ile temas kurabilen ikinci kişi Erzincan valisi Osman Nuri Tekeli'dir. Tekeli, 27 Aralık sabahı saat 08.00'de Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Dr. Hulûsi Alataş'a bir not göndermiştir. Bu notta depremin yaşandığı saat ve şiddeti hakkında bilgi verilmiştir. Tekeli ayrıca Erzincan'daki durumdan da bahsetmiştir. Hükümet konağı, ordu evi, postahane ve şehrin en sağlam kabul edilen binaları dahil olmak üzere bütün ev ve dükkanların yıkıldığı, şehrin bir enkaz haline geldiği bildirilmiştir. Tekeli'nin verdiği bilgiye göre şehirde yalnızca piyade ve topçu kışlaları sağlam kalmıştır. Buradaki askerler, enkaz altındaki halkı kurtarmak için faaliyete geçmiştir. Ayrıca şehrin muhtelif yerlerinde çıkan yangınlar da yine asker tarafından söndürülmeye çalışılmıştır. Vali; başvekalet, milli müdafaa, dahiliye ve sıhhiye vekaletine, Kızılay başkanlığına, genelkurmay başkanlığına ve Elazığ'da bulunan 3. Orduya da haber vermiştir⁹.

Vali'nin verdiği raporda sarsıntılar hâlâ devam ettiği belirtilmektedir. Daha sonra rihter ölçeğine göre 7.9 şiddetinde olduğu anlaşılan deprem, şehri neredeyse yok etmiştir. Aralık ayında olunması nedeniyle evlerde soba kuruludur. Bu durum yıkılan evlerde yangınlar çıkmasına sebep olmuştur¹⁰. Ayrıca depremden sağ kurtulan insanlar, soğuktan korunmak için sığınacakları herhangi bir yer de bulamamışlardır. Bütün bu olumsuzlukların yanında, deprem tren yollarına da zarar verdiğinden şehre yardım ulaştırmak konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.

Hükümet üyelerinin afet bölgesine hareket etmesi nedeniyle merkezdeki işler, müsteşarlar vasıtasıyla idare edilmeye başlanmıştır.

⁸ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 121.769.1

⁹ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 121.769.1

¹⁰ İsmet Üzen, "1939 Depreminin Tokat'taki Yansımaları", *Karadeniz Araştırmaları*, Güz 2010, S. 27, s. 103.

Başvekil yerine müsteşar tarafından hariciye vekili Şükrü Saraçoğlu'na 29.12.1939 tarihinde çekilen telgrafta bütün devlet dairelerinin afet bölgesine yardım için seferber olmaları istenmiştir. Ayrıca vekilden para lazım olup olmadığı malumatı da istenmiştir¹¹.

Dahiliye ve Sıhhat vekilleri 30 Aralık'ta Sivas'a doğru hareket etmişlerdir¹². Bu durumdan anlaşıldığına göre Erzincan'a ulaşamama riski göz önüne alınarak afet koordinasyon merkezinin Sivas'a kurulacağı anlaşılmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Sıhhiye ve Dahiliye vekilleri depremden hemen sonra Sivas'a doğru yola çıkmışlardır. Kış şartlarının ağırlığı nedeniyle vekiller yola çıkmalarından ancak 73 saat sonra Erzincan'a ulaşabilmişlerdir. Erzincan'a ulaştıktan sonra Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Hulusi Alataş, Başvekalet'e bir rapor göndermiştir. Raporda verilen bilgiye göre Erzincan'da yeni yapılan Halkevi binası ve istasyon dahil olmak üzere yıkılmadık binanın neredeyse kalmadığından bahsedilmektedir. Ayrıca felaketten sağ olarak kurtulmayı başaran halkın açıkta olduğu ve hallerinin perişan olduğu bildirilmektedir¹³. Yardımı yapacak merciinin olayı bizzat yerinde görüp gereksinimleri tespit etmesi açısından vekillerin bölgeye ulaşmış olmasının çok önemli olduğu açıktır.

2. Erzincan'a Yapılan Yardımlar

Deprem gerçekleştiği günden itibaren göze çarpan durum, devletin top yekun bir seferberlik içerisinde olduğudur. Bu seferberlik mümkün olduğu kadar organize bir şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Bilgi akışı sağlanmış ve konu ile ilgili vekiller derhal bölgeye intikal için harekete geçmiştir. Bununla birlikte veri akışının düzgün yapılması sayesinde, çevre illerin durumu ve afetzedelere yapabilecekleri yardımlar da hızlı bir şekilde öğrenilebilmiştir.

Arşiv belgelerinden edindiğimiz bilgiye göre Erzincan'a ilk yardım Elazığ'dan gelmiştir. Burada bulunan dördüncü umum müfettişi Orgeneral Orbay, 28 Aralık saat 16.16'da yola çıkmıştır. Beraberinde yüz çadır, bin kaput, bin kilo makarna, iki bin kilo şeker, yüz kilo çay, bin kilo kuru üzüm, bin kilo ekmek, beş yüz kilo konserve götürmüştür. Bu yardımlar dışında, bir sıhhiye otomobili ile bir kamyonla ilaç ve iki bin yüz kilo ekmek de Erzincan'a doğru yola çıkarılmıştır¹⁴.

Erzincan'a yapılacak yardımlar hükümet tarafından organize edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yardım yapabilecek iller dahiliye vekaletine bildirilmiştir. İlk değerlendirmede Hatay, İçel, Gaziantep, Kahramanmaraş

¹¹ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 121.769..1.

¹² B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 121.769..1.

¹³ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 119.844..11.

¹⁴ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 119.844..11.

ve Diyarbakır'dan da ekmek talep edilmiştir. Fakat ekmeklerin bölgeye ulaşınca kadar yenemeyecek durma geleceği düşünülerek bu illerden ekmek istenmekten vazgeçilmiştir¹⁵. Hükümetin yapmaya çalıştığı yardım organizasyonu sayesinde, boşa gidecek yardım çabaları engellenmiş ve kaynakların daha verimli kullanılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Afet bölgelerine yardım amacıyla Milli Yardım Komitesi de harekete geçmiştir. 28 Aralık'ta bir beyanname yayınlamıştır. Aynı zamanda TBMM başkanı da olan komite reisi Mustafa Abulhalik Renda tarafından yayınlanan beyannameye Erzincan'daki durumun vahametinden bahsedilmiş ve vatandaşlar Erzincan'a yardıma davet edilmiştir¹⁶.

Yardım için harekete geçen diğer bir kurum da Kızılay'dır. Deprem haber alınır alınmaz trenle beş yüz çadır, bin battaniye, bin don ve bin gömlek ve Ziraat Bankası vasıtasıyla on beş bin lira Erzincan Kızılay Merkezi'ne yollanmıştır. Ayrıca Erzurum ve Sivas merkezleri vasıtasıyla Erzincan'a birer vagon ekmek gönderilmesi, acele işaretli telgrafla bildirilmiştir¹⁷. Özellikle mevsim dolayısıyla halkın daha da kötü bir durumda olduğu Erzincan ve depremden etkilenen diğer illere Kızılay tarafından anında yapılan yardımın pek çok kişinin hayatını kurtardığı açıktır.

Diyanet İşleri Reisliği de yardım için harekete geçmiş başka bir kurumdur. Diyanet İşleri Başkanı tarafından Başvekalet'e bir rapor yollanarak yapılan yardımlar hakkında bilgi verilmiştir. Diyanet temelde camilerde afetzedeler için yardım toplanmasını sağlamıştır. Bunun haricinde Diyanet çalışanları maaşlarının %10, 12, 20, 51 gibi oranlarını afetzedelere bağışlamışlardır¹⁸.

Ayni ve nakdi yapılan bu yardımların yanı sıra, hükümet tarafından depremden zarar görmüş olan kimselerin borçları ile ilgili olarak da tedbirler alınmıştır. 6 Mart 1940 tarihinde yayınlanan kararnameye göre Erzincan, Tokat, Erbaa, Niksar, Zile, Reşadiye, Hafik, Suşehri, Zara, Koyulhisar, Amasya, Ordu, Fatsa, Mesudiye, Ünye, Giresun, Görele, Alucra, Şebinkarahisar, Çarşamba, Gümüşhane, Bayburt, Kelkit, Şiran, Pülümür, Refahiye ve Kemah'ta zelzele tarihinde mukim bulunan kimseler aleyhinde ilamlı veya ilamsız olarak para borcundan veya icraen paraya inkılap eden diğer borçlardan dolayı her hangi mahalde vukuu bulan icra takipleri altı ay müddetçe durdurulmuştur¹⁹. Bu sayede ciddi bir zarar uğramış olan halkın en azından bir müddet rahat nefes alması sağlanmaya çalışılmıştır. Sürenin altı ay olarak sınırlı tutulması eleştiriye açık bir konu olarak öne çıksa da İkinci Dünya Savaşı'nın henüz başladığı bir dönemde ülkenin paraya ihtiyaç

¹⁵ B.C.A., Dosya: 99B134 Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 119.843..9.

¹⁶ B.C.A., Dosya: 99B134 Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 119.843..5.

¹⁷ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 178.234..5.

¹⁸ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 119.844..7.

¹⁹ B.C.A., Fon Kodu: 30..18.01.02 Yer No: 90.20..4.

duyması normal olarak karşılanmalıdır. Alınan kararın tarihinden anlaşıldığı üzere tarım ile uğraşan bölge halkının borcu hasattan sonraya ertelenmiştir.

1939 Erzincan depreminde karşılaşılan sorunlar hükümete birer ders niteliğinde olmuştur. Deprem zararlarını azaltmak için ilk çalışmalar bu tarihten sonra başlamıştır²⁰. Bütün binaların yıkıldığı da göz önüne alınarak şehir, eski şehrin kuzeyine taşınmıştır²¹.

Erzincan merkezli olarak meydana gelen bu deprem açıktır ki geçtiğimiz yüzyılın en büyük felaketlerinden biridir. Bu büyük felaket yurtdışında da yankılar uyandırmıştır. Hükümet ve halkın yaptığı yardımlar dışında Rus Viyolonist Huberman, Türkiye'ye gelerek iki ay boyunca depremedeler yararına konser vermek için Hariciye Vekaleti'ne başvurmuştur. Bu başvuru Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından onaylanmış ve 12 Şubat 1940 tarihinde sanatçının ülkeye girmesi için vize verilmiştir²².

Felaketin duyulması üzerine Türkiye'nin her yerinden Ankara'ya, geçmiş olsun mesajları yağmaya başlamıştır. Neredeyse bütün iller telgraf çekerek bu acıya ortak olduklarını ve felaketzedelere yardım için ellerinden geleni yapmaya hazır olduklarını bildirmişlerdir²³.

3. Depremın Sivas'a Etkisi

3.1. Komşu Olarak Sivas'ın Depremdeki Rolü

Hem Erzincan'a yakın olması hem de depremin meydana geldiği fay hattının Sivas topraklarının bir kısmından geçiyor olması, Sivas'ın depremden iki ayrı şekilde etkilenmesine neden olmuştur. Bunlardan ilki deprem mağduru olmaktır. Diğeri ise komşu ilde meydana gelen daha büyük çaplı bir afetin etkilerini azaltmaya yardım etmektir.

Gerek Erzincan'a olan yakınlığı gerekse hava şartları nedeniyle Sivas, depremden hayati bir rol üstlenmiştir. Erzincan'ın Karadeniz ile olan bağlantısı kış nedeniyle yollar kapalı olduğu için kesiktir. Ancak Şiran ve Kelkit ilçelerindeki yaralılar, Gümüşhane üzerinden Trabzon'a gönderilebilmektedir. Erzurum'la ise tren yolundaki kaymalar nedeniyle bağlantı kurulamamaktadır²⁴. Bu nedenle Erzincan'ın acil yardımlarını sağlayabilecek ve yaralılarına kucak açabilecek en elverişli il, hava şartlarının muhalefetine rağmen Sivas olmuştur. Sivas, yaralıların tedavisi,

²⁰ Ahmet Tabban, "Deprem ve Sorunları", *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları*, Yayın No: 4, s. 30.

²¹ Betül Şengezer, Ercan Koç, "A critical analysis of earthquakes and urban planning in Turkey", *Mendeley*, 2002, Volume: 29, Issue: 2, s. 176.

²² B.C.A., Fon Kodu: 30..13.0.02 Yer No: 90.14..19.

²³ İllerden gönderilen telgrafların tamamı ve tam metinleri için bkz. B.C.A., Fon Kodu: 30.01.0.0 Yer No: 121.769.1.

²⁴ B.C.A., Fon Kodu: 30..01.0.0 Yer No: 77.482.4.

evsiz kalanların barındırılması ve erzak ile tohum yardımı olmak üzere üç şekilde Erzincan'ın imdadına koşmuştur.

Coğrafi yakınlık ve ulaşım kolaylığı nedeniyle Erzincan'dan yollanan ilk yaralı kafilesi de ilk olarak Sivas'a yönlendirilmiştir²⁵. Kafile, Çetinkaya'ya kadar gelmiş olmasına rağmen kar ve fırtına nedeniyle Sivas yolunun kapalı olduğu görülmüş ve Diyarbakır'a yönlendirilmiştir. Yolun açılacağı ümidiyle ikinci kafile de Sivas'a doğru yollanmıştır. İkinci kafile güçlüklerle de olsa Sivas'a ulaşmıştır. Bundan sonra Sivas'a yaralı sevkياتına devam edilmiştir²⁶. Sıhhat Vekili Hulusi Alataş, 30.12.1939 tarihinde Ankara Sıhhat Vekaleti'ne, Sivas Valiliği'ne, Ankara Kızılay Umumi Merkezi Başkanlığı'na bir telgraf çekerek Sivas Numune Hastanesi'nin bildireceği sıhhi malzeme ihtiyacının süratle karşılanmasını istemiştir²⁷. Bu telgraftan anlaşıldığı üzere Sivas'a yollanan ve yollanacak yaralıların sayısı, Sivas Numune Hastanesi'nin kapasitesinden çok yüksektir. Buna rağmen hastane, gelen yaralıları kabule devam etmiştir. Sivas merkeze yollanan yaralıların sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte en az 80 kişi oldukları varsayılabilir. Zira Sivas valiliği tarafından Sıhhat Vekaleti'ne 28 Aralık'ta çekilen telgrafta yaralıları için 65 kişilik yatak ayrıldığı, bu kafi gelmezse eski vilayet binasında 10-15 yataklı bir hastane daha oluşturulabileceği bildirilmiştir²⁸. Telgrafın çekildiği tarihte depremin bilançosu tam olarak ortaya çıkmamıştır. Afetin büyüklüğü anlaşıldığında, Sivas'ın yaralı kontenjanının artmış olması ihtimali yüksek görünmektedir.

Sivas merkez haricinde, ilçelerden de Erzincan'a yardım teklifleri hükümete ulaşmıştır. Divriği halkı, vilayete başvurarak bin beş yüz felaketzedeyi bir ay boyunca misafir edebileceklerini bildirmiştir²⁹. Sivas il merkezi de bin kişiyi bir ay müddetle misafir edeceğini bildirmiştir³⁰.

Yarılılar ve evsizlere kucağını açan Sivas, Erzincan'dan gelemeyenleri de ihmal etmemiştir. Orada kalanlara, 50 ton buğday ve 30 ton arpa yollanmıştır. Ayrıca ekmek ve erzak sevkياتı da yapılmıştır³¹.

3.2. Sivas'ın Uğradığı Zarar ve Zayıtlar

Depremın Sivas'a etkisi konusunda depremden hemen sonra bölgedeki yetkililer ile Ankara arasında yapılan yazışmalardan pek çok bilgi edinmek mümkündür. Fakat bu bilgilerin güvenilir olmadığı telgraflarda sıklıkla dile getirilmektedir. Sayılar ya hatalı verilmiş ya da yanlış anlaşılmalardan dolayı gerçeklikten uzaklaşmıştır. Bu konuda en güvenilir kaynak olarak 3 Mayıs

²⁵ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 119.843..10.

²⁶ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 121.769.1.

²⁷ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 121.769.1

²⁸ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 77.482..4.

²⁹ B.C.A., Fon Kodu: 30..01.0.0 Yer No: 77.482.4.

³⁰ B.C.A., Fon Kodu: 30..01.0.0 Yer No: 119.844.11.

³¹ B.C.A., Fon Kodu: 30..01.0.0 Yer No: 112.706.2.

1940 tarihinde dönemin Sivas valisi Akif Eyidoğan tarafından hükümete yollanan rapor göze çarpmaktadır.

Rapor üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Muhtelif Servisler başlığını taşımaktadır. Bu bölümde idari durum, maliye, maarif, nafia, iktisat, ticaret, ziraat, veterinerlik hizmetleri, sıhhi ve içtimai muavenet, iskan ve münakâlat konuları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, depremin verdiği zayıat ve hasarlar ile yapılan yardımlar yer almıştır. Son bölümde ise Sivas'ın ihtiyaçları ve hangi bakanlıktan ne istendiği ayrıntılı bir şekilde bildirilmiştir³².

Bu rapora göre depremden; Sivas merkez, Koyulhisar, Suşehri, Zara, Hafık kazaları ile bunlara bağlı 12 nahiyeye ve 366 köy etkilenmiştir. Bütün vilayette 12.349 bina yıkılmış, 8.265 bina da hasara uğramıştır. Ayrıca 41 okul ve 45 resmi bina da kullanılamaz derecede hasar görmüştür.

Depremde 4.310 kadın, 3.722 erkek olmak üzere toplam 8.032 kişi hayatını kaybetmiştir. 1.460 kişi de yaralı olarak kurtulmuştur.

O dönemde Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Sivas'ta da geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Deprem, halkın en önemli geçim kaynaklarından olan hayvancılığı da vurmuştur. İl genelinde 27.280 büyükbaş, 50.920 küçükbaş hayvan telef olmuştur. Bu durum halkın ekonomik açıdan iyice zor duruma düşmesine neden olmuştur.

3.3. Sivas'a Yapılan Yardımlar

Hükümet üyeleri tarafından zayıatlar yerinde tespit edilerek gerekli yardımlar koordineli bir şekilde bölgeye ulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu yardımlardan Sivas da payına düşeni almıştır.

Öncelikle Kızılay tarafından Sivas'a 27 Aralık 1939 tarihinde 200 çadır ile 2000 lira yollanmıştır. Bu yardımlar özellikle Zara'da meydana gelen yıkımın yaralarını sarmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bir de müfettiş gönderilerek bölgenin ihtiyaçları tespit edilmeye çalışılmıştır³³.

Sivas'ın uğradığı zararlar, depremden 5 ay sonra vali Akif Eyidoğan'ın Başvekil Refik Saydam'a yolladığı raporda tam olarak ortaya çıkmıştır. Bu rapora göre³⁴,

Sivas, Ankara, Haydarpaşa, Gülhane, Cebeci ve Amerikan hususi hastanelerinden gelen sıhhi ekipler Koyulhisar'da 25, Zara'da 25, Şerefiye'de 25, İpsile'de 25, Agvanis'de 25, Ezbidir'de 25 yataklı tedavi merkezleri oluşturmuştur. Suşehri'nde ayrıca 50 yataklı bir hastane vücuda

³² B.C.A., Fon Kodu: 30..01.0.0 Yer No: 112.706..2.

³³ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 178.234..5.

³⁴ B.C.A., Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 112.706..2.

getirilmiştir. Sivas Numune Hastanesi ise Erzincan'dan gelen yaralılara ayrılmıştır.

Depremi kış aylarında meydana gelmesi nedeniyle en büyük sıkıntı, barınma olarak görünmektedir. Devlet, barınma işini ilk etapta çadır yardımıyla bulunarak çözmeye çalışmıştır. Kızılay, il genelinde 1239 çadır dağıtmıştır. Sivaslı iş adamı Nuri Demirağ tarafından da 240 çadır il emrine yollanmıştır. Bu yardımların dışında askeriye ve bazı yardım kuruluşlarından ödünç çadırlar temin edilerek halkın barınma ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır.

Geçici olarak çadır ile halledilmeye çalışılan barınma sorunu, barakalar yapılarak tamamen çözülmeye çalışılmıştır. Yardım olarak gönderilen 1.057 sandık çivi, 6.080 adet inşa malzemesi bölgeye gönderilmiştir. Vilayet isabetli bir karar vererek enkazlardan elde edilen ve yardım olarak gönderilen keresteler ile barakalar yapılmasına karar vermiştir. Bu amaçla hızarcı birlikleri oluşturulduğu gibi, barakaların bitirilmesi işi müteahhitlere de ihale edilmiştir. Sonuç olarak Hafik'te 440, Koyulhisar'da 1.603, Zara'da 259, Suşehri'nde 1.698 olmak üzere toplam 4.000 baraka yapılmış ve depremzedelerin hizmetine sunulmuştur. Yıkılan ve hasar gören binaların sayısı düşünüldüğünde, kalacak yer temini sıkıntı yaratacak gibi görünmüş olsa da devletin halkını mağdur etmemek için elinden geleni yaptığı açıktır.

Afetin deprem olması ve gece gerçekleşmesi nedeniyle insanlar evlerinden hiç bir şey alamadan çıkmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle günlük hayatlarını devam ettirebilecek pek çok şeyden mahrumdurlar. Günlük hayatın devamını sağlamak yönünde yardımlar da bölgeye ulaştırılmıştır. Bu amaçla 203.986 parça giyecek, 9.867 parça yatak ve yorgan gönderilmiştir.

Depremzedelerin karşılaştığı sıkıntılardan bir diğeri ise iaşe teminidir. Halkın erzakının hemen hemen hepsi yıkılan evlerin altında kalmıştır. Bu nedenle iaşe yardımına ihtiyaç duyulmuştur. Toplamda Sivas'a 208.370 kilo muhtelif gıda gönderilmiştir.

Depremi okulların açık olduğu bir dönemde yaşanması ve okullardan bir kısmının hasara uğraması nedeniyle valilik tarafından tahsil yardımında da bulunulmuştur. Bu yardım yapılırken özellikle geçim kaynaklarını kaybetmiş ailelerin çocukları yahut anne ve babasını kaybetmiş çocuklar tercih edilmiştir. Toplamda 43 çocuk, masrafları Sivas Milli Yardım Komitesi tarafından karşılanmak üzere, Sivas Lisesi orta kısmına, öğretmen okuluna, bölge sanat okullarına kaydettirilmiştir. Bunların haricinde 4 çocuğun ihtiyacının çocuk kurumunca karşılanması sağlanmıştır. Ayrıca 4 çocuk da İş Bankası'nın katkılarıyla Darüşşafaka'ya kaydettirilmek üzere İstanbul'a gönderilmiştir.

Yapılan bu yardımlar genel olarak ilk etapta insanların hayatını kolaylaştırmak amacıyla yapılmıştır. Bundan sonraki yardımlar ise hayatlarını idame ettirmelerini sağlamaya yönelik olmuştur. Bu amaçla Sivas'a 3.123 çift öküzü yollanmıştır. Bunlardan 208'i Hafik'ten, 100'ü Zara'dan temin edilmiştir. Bunların haricindekiler ise diğer şehirlerden yollanmıştır. Şehrin çift hayvanı ihtiyacı vilayet tarafından 7.486 olarak belirlenmiştir. Yollanan sayı göz önüne alındığında, ihtiyacın yarısı ancak karşılanabilmektedir. Bu nedenle çift hayvanı dağıtımında ihtiyaç sahibi ve nüfusu en çok olan ailelerden başlanarak dağıtımlar yapılmıştır.

Tarımın devamı sağlamak amacıyla elinde tohum bulunana halktan bu tohumlar satın alınmıştır. Toplamda 50 ton buğday, 60 ton arpa, 4 ton fiğ elde edilmiştir. Elde edilen tohumlar ihtiyaç sahiplerine dağıtılarak ziraatın devam etmesi sağlanmıştır.

Nakdi olarak yapılan yardım ise 74.950 lirayı bulmuştur. Vilayet tarafından bu para, yiyecek, giyecek, malzeme, nakliye, amele yevmiyesi, mualece, nakdi yardım, felaketzedelerin mürettep mahallerine sevki, gaz, benzin, odun, kömür, müteferrika, tıbbi heyet harcırahları ve kazalara irsalat namıyla 63.917 lirası harcanmıştır.

Sonuç

1939 Erzincan depremi hali hazırda Türkiye'de en fazla can kaybına yol açan deprem unvanını korumaktadır. Şiddetinin yanı sıra etkilediği alanın genişliği nedeniyle de önemli bir yere sahiptir. En büyük yıkımı Erzincan'da yapmış olmasına rağmen, Sivas, Tokat, Ordu, Gümüşhane, Amasya gibi iller de depremde etkilenmiştir.

Depremi kış aylarında meydana gelmesi ayrı bir talihsizlik olarak göze çarpmaktadır. Yardımları bölgeye ulaştırılmasında pek çok sıkıntı yaşandığı gibi, yaralıların tahliyesi de güçlüklerle sağlanabilmektedir. Ayrıca depremde sağ kurtulan kişiler, donma tehlikesi ile karşı kaşıya kalmışlardır. Bu nedenle yardımların bir an evvel bölgeye ulaştırılması hayati bir önem taşır hale gelmiştir.

Hükümetin olaya derhal ve en yüksek kademedeki müdahale etmesi, can kaybının daha da artmasını engellemiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın henüz başlamış olması ve savaşın ülkeyi olumsuz etkilediği bir dönemde hükümet, elinden geldiğince organize bir şekilde vatandaşlarının yardımına koşmuştur.

Depremde; Sivas merkez, Koyulhisar, Suşehri, Zara, Hafik kazaları ile bunlara bağlı 12 nahiye ve 366 köy zarar görmüştür. İl genelinde 4.310 kadın, 3.722 erkek olmak üzere toplam 8.032 kişi hayatını kaybetmiştir. 1.460 kişi de yaralı olarak kurtulmuştur. Sivas'ın tamamında 12.349 bina

yıkılmış, 8.265 bina da hasara uğramıştır. Ayrıca 41 okul ve 45 resmi bina da kullanılamaz derecede hasar görmüştür.

Sivas, depremde hem kendi ilçelerine hem de Erzincan'a yardım etme rolünü üstlenmiştir. Bir yandan kendi yaralarını sarmaya çalışırken bir yandan da Erzincan'a yardım yollamış, oradan gelen yaralıların tedavisini üstlenmiş, evsiz kalan Erzincanlılara kapılarını açmıştır.

Depremın Sivas'a olumlu etkileri de olmuştur. Hükümetin afet dolayısıyla bölgeye gösterdiği ilgiyi iyi değerlendiren Sivas Valisi Akif Eyidoğan, Başvekil Refik Saydam'a bir rapor yazarak Sivas ili hakkında detaylı bilgi vermiştir. Bu raporda Sivas'a neler yapıldığından, Sivas'ın depremden nasıl etkilendiğinden ve Sivas'ın nelere ihtiyaç duyduğundan uzun uzun bahsedilmiştir. Bu sayede valinin, Sivas'a yeni yapılacak işler için hükümet desteğini sağlamaya çalışarak isabetli bir iş yaptığını söylemek yanlış olmaz kanaatindeyiz.

Erzincan depreminin diğer bir önemli tarafı ise devletin büyük afetlere karşı herhangi bir tedbir almadığının ortaya çıkması olmuştur. Depremden sonra siyasiler hemen faaliyete geçerek bu konuda yasalar çıkarmışlardır. Böylece daha sonra yaşanacak afetler için daha hazırlıklı olunmuştur.

Bu çalışmamız vesilesi ile depremde hayatını kaybetmiş vatandaşlarımızı saygıyla anmayı bir borç biliriz.